

26.07x30.56	1/2	9	עמוד	בקהילה - מוסף בקהילה פלוס	24/05/2018	63659570-1
אוניברסיטת חיפה - 8079						

היהפוך כושי עורו? רשימת התנאים שהציג שר החוץ האמריקני לאיראן עשויה להוביל להפלת משטר האייתוללות

קרעי הסכם הגרעין עודם מתעופפים באוויר וארה"ב הדהימה את העולם פעם נוספת בהציבה תריסר תנאים שיאפשרו חתימה על הסכם חדש. האמריקאים נחושים, האיראנים זועמים, האירופים כבר לא מחש נחרצים ומזממים סבורים כי סימני התקוממות עמית נצפים בערי מדינת הסור הדיקטטורית. אז מה באמת קורה ברמבות טהרן?

הסכם תחת הסכם

יעקב אמסלם
צילומים: פלאש 90

קשה להפריז במשמעות הכרזתו של נשיא ארה"ב דונלד טראמפ מלפני שבועיים, עת ביטל את הסכם הגרעין לתדהמת מדינות העולם. למעשה, אם נשתמש במונחים בהם מרכיבים לעשות שימוש בתוככי המגזר, ההתרחשויות יענו בהחלט לתואר 'דרמה של ממש'. כעת גם מתברר כי בניגוד להערכות, טראמפ עומד מאחורי מילתו והסכם הגרעין היה רק הקדימון למה שמתכנן הנשיא הקפריזי לאיראן, באם זו לא תעמוד בדרישותיו.

השבוע נאם שר החוץ האמריקני מייק פומפאו לראשונה בנושא איראן וכמו רשימת קניות במכולת הציג שורת תנאים אותם מעמידה ארה"ב בפני איראן כדי שזו תחתום שוב על הסכם הגרעין. התנאים, 12 במספר, הגדרו כ"בסיסיים" ולמעשה ארה"ב בהירה בזאת כי על תנאים אלו לא יתקיים מו"מ. רק במידה ויקוימו תנאים אלו, יוסרו הסנקציות שהוטלו מחדש עם ביטול הסכם הגרעין בתחילת החדש.

התנאים שהציבה ארה"ב כוללים בין היתר הפסקה מידית של העשרת האורניום, הענקת כניסה חופשית לפקחי האו"ם לכל מקום שיחפצו, הסגת כל הכוחות האיראניים מסוריה, הפסקת התמיכה בארגוני הטרור חיזבאללה, חמאס והג'יהאד האיסלאמי, הפסקה מידית של האיומים להשמדת ישראל ועצירת תוכנית הטילים הבליסטיים שניסוייה היו בכותרות בשנים האחרונות.

כמו כן דורשת ארה"ב שקיפות מלאה באשר לתוכנית הגרעין בעבר. דרישה זו עומדת על בסיס חשיפת הארכיונים שהוכיחו כי איראן הסתירה מידע רב ממדינות העולם בטרם חתמה איתן על הסכם המטיב עמה. עוד בתנאים: הפסקת תמיכה בטאליבן, שחרור האזרחים האמריקנים העצורים באיראן, כיבוד ריבונות עיראק והפסקת תמיכה במורדים בתימן.

בנאומו, הבהיר שר החוץ האמריקני את הצפוי לאיראן באם לא תעמוד בדרישות אלו ולא תפעל לחתימה מחודשת על הסכם הגרעין. "נטיל על איראן את הסנקציות הקשות והכואבות בהיסטוריה", איים פומפאו בנאומו הראשון

והמשמעותי ביותר. "נפעיל על המשטר האיראני לחץ כלכלי חסר תקדים. אחרי שהסנקציות שלנו ייכנסו לתוקף מלא, איראן תתקשה לשמור את הכלכלה שלה בחיים. היא תאלץ לבחור בין הצלת הכלכלה לבית או המשך כובו כסף על מלחמות בחוץ. היא לא תוכל לעשות את שני הדברים". מלבד האיום הישיר על איראן, שהיא גם הניזוקת הגדולה מביטול ההסכם, הבהירה ארה"ב כי גם מדינות שימשיכו בעסקי הסחר עם איראן, יינזקו מכך, גם אם יהיו אלו בעלות בריתה של ארה"ב. "הדרישות שלנו אינן בלתי הגיוניות", אמר פומפאו. "נבטיח שלאיראן לא יהיה נשק גרעיני אף פעם. אם האיראנים יחליטו לחזור לתוכנית, אם הם יחליטו להעשיר שוב אורניום, אנחנו מוכנים לגמרי להגיב גם על זה".

חלק נכבד מהדרישות האמריקאיות עוסק בשליטת היתר של איראן במזרח התיכון ובמדינות נוספות, כאשר באמצעות ארגוני טרור מטעמה, מחרחרת איראן ריב במספר רב של מוקדים. שר החוץ האמריקני הבהיר בנאומו כי אחת הדרישות המרכזיות היא נטרולה של איראן בכל המקומות הללו. "נבטיח את חופש השיט במימי המזרח התיכון, נפעל נגד כל פעילות סייבר איראנית ונמחץ ארגונים כמו חיזבאללה שפועלים בשמה. איראן לעולם לא תהיה שוב בעלת שליטה מלאה במזרח התיכון", אמר פומפאו.

במהלך הנאום עלתה סוגיה שנויה במחלוקת - בעיקר עם ממשל אובמה - העוסקת בשאלת אחריותה של איראן להתעצמות אל קאעידה. עמדתו של אובמה הייתה שאין לאיראן כל קשר לארגון, אך טראמפ מטיל על איראן את האחריות לפעילות הארגון. הדרישה האמריקנית היא כמובן הפסקת התמיכה בארגון, אך פרשנים אמריקנים רבים מטיילים בכך ספק. "פעילי אל קאעידה הם סונים, והאיראנים שיעים", אמר לאחרונה פרשן אמריקני בכיר. "אין שום אפשרות שיהיה שיתוף פעולה ביניהם".

סדקים באחדות האירופית

"הנאום הזה מצוין עבור ישראל", קובע מנשה אמיר, פרשן 'קול ישראל' לענייני איראן, כיליד איראן, צורך אמיר לא מעט תקשורת מקומית ואף עורך את פרסומי משרד החוץ בפרסית. "הנאום

של פומפאו בעצם הרגיש כאן כמה היבטים בכל הנוגע למאבק מול איראן. ההיבט הראשון הוא ייבוש מקורות המימון של איראן. ברגע שאין כסף למשטר, אנשיו יהיו חייבים לצמצם את פעילות החתרות שלהם במזרח התיכון ואת תוכניות הגרעין והטילים שלהם. הדבר הזה יפגע בכלכלה ויקשה על החיים האזרחיים במדינה.

"ההיבט השני עוסק בהקמת קואליציה של מדינות רבות שישתפו פעולה עם ארה"ב כדי להפעיל את מירב הלחץ על איראן לסגת מתוכניותיה. הציר הזה כעת לא מספיק רחב, אבל נמצאות בו ארה"ב, ישראל, סעודיה והמדינות הערביות. האירופים בשלב הזה נמנעים, אבל אין להם מנוס מלהצטרף למאבק, כי זהו מאבק כלכלי ולאירופים יש אינטרס כלכלי עם ארה"ב שהם מנסים לשמור עליו, מכיוון שארה"ב היא המעצמה הגדולה".

ההיבט השלישי לרברי אמיר, הוא מבחן התוצאה: הלחץ הדיפלומטי יחד עם הסנקציות הכלכליות עשוי להוביל להתקוממות העם האיראני ולהפלת המשטר. "ההרגשה היא שאם העם יתקומם, הוא יזכה לתמיכה של ארה"ב", מסביר אמיר. "למרות ששר החוץ לא ריבר על כך מפורשות בנאומו".

אמיר מודה כי ישראל משקת תפקיד חשוב לכל אורך ההתפתחויות, אך לדעתו עליה להימנע בשלב זה מהתערבות אקטיבית. "לישראל אין צורך להתערב במצב, והיא צריכה לפעול מאחורי הקלעים ולתת את העצות בחשאי ובלי להיחשף", מוסיף אמיר. "למרות שלמעשה חשיפת הארכיונים תרמה להחלטת טראמפ וישראל מעורבת כאן עד צוואר, בהתנהלות הנוכחית עליה להיט במצד". איראן עומדת כעת בפני צומת דרכים. בפניה לא קיימות ברירות רבות. "הם מאיימים שיחששו את העשרת האורניום, וייצאו מהסכמים נוספים, אבל הם יודעים שייתקלו בפעולות קשות מצד ארה"ב, שלא תסתפק בסנקציות", מסכם אמיר. "זהו מצב שאף אחד לא רוצה להגיע אליו. במיוחד לא האיראנים".

גם ד"ר סולי שאהוור, ראש מרכז 'עזרי' לחקר איראן והמפרץ הפרסי באוני' חיפה, מסכים עם דבריו של הפרשן מנשה אמיר. "ראשית כול צריך להבין דבר אחר", מסביר שאהוור. "ההתנהלות של טראמפ והצבת 12 התנאים היא מתבקשת. לפני שהגיע, המצב היה חמור מאוד עד כדי התפתחויות

שסיכנו אותנו ואת בעלי הברית של ארה"ב כמו סעודיה".

"התנאים החדשים הם בגדר חרב פיפיות על ראשיהם של האיראנים. עכשיו אפילו האירופים מתחילים לגשש ולדבר בשתי שפות כי לנושא האיראני יש השלכות כלכליות עליהם. אם יסחרו עם איראן, הדבר עלול להטיל עליהם סנקציות שיויקו להם מכיוון שהחברות האירופיות עלולות לאבד את השוק האמריקאי. לכן החרב שמניף טראמפ היא לא רק על איראן אלא על כל אירופה". ד"ר שאהוור מודה כי מצבו של העם האיראני נמצא בשפל חסר תקדים שילך ויחריף ככל שהסנקציות יימשכו. "לא יודע אם המונח 'התפוררות' שמרכיב להשתמש בו, הוא מונח נכון, אבל אנחנו רואים לאורך תקופת מהומות באיראן שמצביעות על תסיסה פנימית. היו מהומות משמעותיות ב-1999, ואחר כך ב-2009 סביב זיופי הבחירות ועכשיו מדצמבר 2017. כל זה מצביע על תסיסה הולכת וגוברת וכעת המצב הכלכלי שיוצע בעקבות הסנקציות, ללא ספק ישפיע עוד יותר לרעה".

יתירה מכך, ככל הנראה המצב היה אחד משיקולים של הנשיא טראמפ כבואו לבטל את ההסכם. "כשטראמפ החליט לצאת מהסכם הגרעין, מסביר שאהוור, "הוא עשה זאת מתוך מודעות, לא רק כאקט של מחאה אלא מתוך הבנה שזה יביא לחץ פנימי. הרי יש כאן אינטרס משותף של המערב שלא מרוצה מההתנהלות של המשטר האיראני ושל העם האיראני שבחלקו גם לא מרוצה. האינטרס הוא פשוט לאחד כוחות". התקוממות מצד העם האיראני, אינה דבר מובן מאליו. בעבר, המשטר ניסה לדכא התקוממויות כאלו על ידי חסימת הרשתות החברתיות, מה שמנע את האפשרות להתאגד כקבוצה. "הפתרון לשיטות הללו נמצא בידי ארה"ב", אומר ד"ר שאהוור. "הממשל האמריקני יכול נניח להציע לוויין חילופי לאזרחי איראן, או לסייע בדרכים שונות כדי להגביר התסיסה ולגרום להפלת המשטר. לשיטות הללו, יש לא מעט מומחים בארה"ב. זו הבעיה האחרונה".

התקוממות עממית בדרך?

השאלה המסקרנת ביותר היא מה כוונת

25.25x23.22	2/2	9	עמוד	בקהילה - מוסף בקהילה פלוס	24/05/2018	63659621-8
אוניברסיטת חיפה - 8079						

נאום מציון. מנשה אמיר

אני מכיר ידידים בארה"ב שמקיימים קשר רציף עם מקורות בטהרן ובעוד מקומות והם מסכימים שהמשטר נמצא בנקודת שפל. יש הרבה מאוד הפגנות שלא מסוקרות על ידי התקשורת המערבית.

המשטר פוחד כיום מארה"ב?

"חד משמעית - כן. המשטר פוחד בעיקר על שלטונו ומבין שההתנהלות הזאת יחד עם התסיסה מצד האזרחים, מעמידות את שלטונו בסכנה ממשית.

הנאום של פומפאו רק חידר את הנחישות של ארה"ב ורוקא עכשיו כשהמצב האזרחי רע מאוד באיראן, יש למשטר סיבה ממשית לחשוש".

למרות שהוא עדיין נהנה מתמיכה אירופית מובהקת?

"האירופים חסרי אונים. כל חברה מסחרית שרוצה להחזיק מעמד, תהיה חייבת להחליט האם היא נענית לרדישתה של ארה"ב, או סופגת סנקציות קשות שעשויות למוטט אותה. הרי כיום הכל עובר דרך בנק אחד בניו יורק. אם טראמפ רוצה, הוא יכול לעצור את השימוש בבנק לחברות מסוימות ולמוטט אותן. כל חברה צריכה לחשוב מה יותר חשוב עבורה: הכלכלה האמריקאית, או

איראן".

מה ההשפעה הישירה של הפעולות הללו?

"הכסף בורח מאיראן. חד משמעית. כשאני גרתי באיראן לפני עשרות שנים, השער של הריאל האיראני היה 72 ריאל לדולר, היום השער עומד על 70,000 לדולר וזה עולה כל יום. העם מחפש דרך לשמור על ערך הכסף שלו ורוצה להמיר את זה לדולרים. זה כאוס מוחלט וכל זה תוצאה ישירה של הסנקציות".

אירופה: האשליות התנפצו

מסלול ההתנגשות בין ארה"ב לאיראן מסומן למעשה כבר מספר שבועות. תגובת איראן לנאום הייתה צפויה לא פחות מתגובת נתניהו לרבריים. "לא מקובל שיקבעו עבורנו ועבור שאר מדינות העולם מה לעשות", אמר נשיא איראן רוחאני, "מי אתם שתקבעו לעולם מה לעשות? מי הוא פומפאו שיגיד

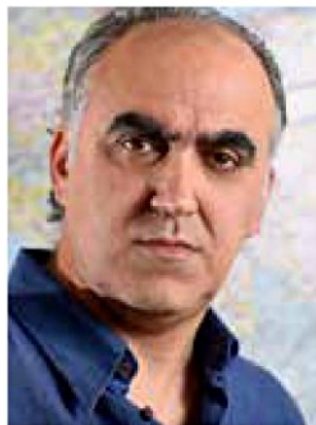
לאיראן מה לעשות? העולם היום לא מסכים שארה"ב תחליט בשבילו כי מדינות הן עצמאיות. העידן הזה נגמר. אנחנו נמשיך בדרךנו בתמיכת האומה שלנו". איראן כמוכונ רחתה את כלל הדרישות והבהירה בכך שאין בכוונתה להיענות לדבריו של שר החוץ האמריקני. "קשה שלא לחשוב שהמטרה מאחורי הצבת תנאים כאלה, שאין להם שום סיכוי להתקבל באיראן, היא להוביל לעימות", אמרו באיראן.

במשרד החוץ האיראני החרפו את הטון וגינו את דרישותיו של פומפאו אותן הם כינו "שקרים". "איראן רוחה את ההאשמות ואת השקרים במדיניות החדשה הזו כביכול", נכתב בהודעה. "ומגנה את ההתערבות הגלויה של שר החוץ האמריקאי בענייניה הפנימיים של איראן ואת האיומים הלא חוקיים שהוא משמיע נגד מדינה החברה באו"ם".

לדברי שר החוץ האיראני, ארה"ב חוזרת על אותן בחירות שגויות, "כדיפלומטיה המזויפת שלה, ארה"ב חוזרת למנהגיה הישנים: היא כלואה בחזיונות ובאסטרטגיות כושלות - שמוכתבות על ידי בעלי עניין מושחתים - וחוזרת על אותן בחירות שגויות ולכן תקצור את אותם פירות רעים. איראן, בינתיים, תעבוד לצד שותפותיה כדי למצוא פתרונות לעידן שאחרי ארה"ב והסכם הגרעין".

מנגד, ראש הממשלה בנימין נתניהו הביע תמיכה מלאה במדיניות שהציג פומפאו. "זו המדיניות הנכונה והיחידה, איראן צריכה לצאת מסוריה", אמר נתניהו שרשם הישג אריר עם ביטול הסכם הגרעין, "מי שרוצה להפסיק את התוקפנות האיראנית ולקדם את השלום יתנגד לאיראן ויתמוך בעמדה האמריקאית".

עם זאת, שורש ההתנגדות לפעולות ארה"ב, עדיין קיים באיחוד האירופי. שם, חלק גדול מהמדינות מתנגד לביטול ההסכם ולהטלת סנקציות חדשות. "כשכוחנים את ההחלטות האחרונות של טראמפ", אמר השבוע נשיא המועצה האירופית, דונלד טאסק. "מישהו יכול לחשוב: עם חברים כאלה, מי צריך אויבים. אבל למען האמת, האיחוד האירופי צריך להיות אסיר תודה. הודות לו נפטרנו מכל האשליות".

התנהלות מתבקשת. ד"ר טולי שאהור

במרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה ולשעבר מומחה מטעם הפנטגון לענייני איראן. "יש שם כמה קבוצות כבר שנים ארוכות ועכשיו המחלוקת יוצאת החוצה". ד"ר רוד למד בעבר באוניברסיטה באיראן ונמלט בתקופת המהפכה עם בריחת השאה. לדבריו, מחלוקת פומבית כפי שקיימת בימים אלו באיראן, מלמדת יותר מכול על התרופפות המשטר. "הצדדים בוויכוח הם הכוחות החזקים ביותר מאחורי המשטר האיראני. הצד הראשון הוא משמרות

המהפכה והצד השני הוא הכהונה הדתית המכונה 'משטר האייתוללות'. הוויכוחים בניהם נערכים על טענות לשחיתות, לחוסר בניקיון כפיים ועל שליטה".

לדברי ד"ר רוד, הדבר מצביע יותר מכול על התפררות פנימית של המשטר. "ברגע שרואים שישנם עימותים פומביים בתוך משטר רודני, זה משרד חולשה לעם והתוצאות יכולות להיות הפלת המשטר. כיום אין לי קשר לאנשים באיראן, אבל

המחלוקת יוצאת החוצה. ד"ר הרולד רוד (צילום: המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה)

הממשל האמריקני לפעול בנושא. בנאומו, פנה שר החוץ פומפאו לעם האיראני, אך לא קרא להפיל המשטר בטהרן. בפנייתו המליץ לאזרחי המדינה להתייחס לנשיא רוחאני ולשר החוץ זרפי כאל חלק מ"משטר מושחת, משחית ומסוכן". "האם שני אלה אינם אחראים לבעיות הכלכליות שלכם?", שאל פומפאו. "האם הם אינם אחראים לכובדו חיי איראנים במזרח התיכון? כדאי לכם לשקול את זה".

לצד זאת, בכיר איראני צוטט השבוע לאחר הנאום ואמר כי "דבריו של שר החוץ האמריקאי פומפאו על איראן הוכיחו כי ארה"ב מעוניינת להחליף את המשטר במדינה". לדבריו, "ארה"ב רוצה ללחוץ על איראן להיכנע ולקבל את דרישותיה הלא חוקיות... האמירות של שר החוץ הוכיחו כי ארה"ב בוודאות רודפת את המשטר באיראן ומעוניינת לשנות אותו". "הממשל לא צריך להתערב בזה. הם מסוכסכים בינם לבין עצמם", מסביר ד"ר הרולד רוד, חוקר